

Dr. G. A. Brouwer zeventig jaar

Tegenwoordig zijn veel Nederlanders overtuigde natuurbeschermers, maar de ouderen onder ons herinneren zich nog de tijd van Jac. P. Thijsse c.s., toen slechts een kleine groep mensen zich voor de natuur interesseerde en bij de grote massa der Nederlanders belangstelling voor de natuur trachtte te wekken. Kenmerkend voor die pioniers — en naast Thijsse kunnen daarbij worden

genoemd mannen als van Tienhoven, Heimans, Drijver en anderen — was, dat zij niet alleen trachtten de belangstelling vóór en kennis ván de levende natuur in brede kring ingang te doen vinden, maar dat zij toen ook reeds inzagen, dat de natuur en de schoonheid van ons land bedreigd werden door allerlei schadelijke invloeden. Ontginning van „woeste gronden”, wegeaanleg, uitbreiding van steden en dorpen en vervuiling van water, bodem en lucht waren toen reeds zichtbaar voor wie konden en wilden zien en begrijpen. Hoe juist hun vrees was, weten wij nu maar al te goed; het is alles veel erger geworden, dan men nog geen 50 jaar geleden kon bevroeden!

Tot de groep van pioniers en strijders voor het natuurbehoud behoort stellig ook Dr. G. A. Brouwer. Al waren Thijsse, van Tienhoven en nog enkele

meer hem vóórgegaan, toch heeft Brouwer reeds op jeugdige leeftijd een grote aktiviteit ontplooid en heeft hij zeer veel bijgedragen tot het behoud van natuurterreinen en tot de bescherming van bedreigde planten- en diersoorten. Bovendien heeft hij zich al spoedig begeven op het terrein van de internationale natuurbescherming, zowel omdat de natuur in andere werelddelen (speciaal Afrika) hem boeide, maar ook omdat hij overal wilde helpen de natuur te bewaren.

Er wordt wel beweerd, dat de liefde voor de natuur sluimerend in ieder mens aanwezig is en dat het slechts aankomt op de omstandigheden, vooral in de kinderjaren, of deze liefde gewekt wordt. Dat mag waar zijn — ook al kan men het betwijfelen — maar dan was het milieu, waarin Brouwer opgroeide, daarvoor uitermate geschikt. Zijn ouders waren beide kunstzinnig en het gezin trok veel naar buiten, waarbij zijn moeder hem op planten en vogels opmerkzaam maakte. Met veel liefde en erkentelijkheid spreekt hij dan ook over haar. Naast de waarnemingen tijdens de wandelingen ging zijn belangstelling ook uit naar de zes boekjes van Heimans en Thijse en natuurlijk werden ook Verkade's albums uitvoerig bekeken en bestudeerd. Helaas ontvielen hem reeds vroeg beide ouders, zodat voor hem toen een tehuis gezocht moest worden, waar hij onder krachtige leiding zou komen te staan, want de padvinderij, de belangstelling voor planten en vogels en het zoeken van nesten enz. beïnvloedden de vorderingen op school in ongunstige zin. Nadat hij echter in huis was gekomen bij de familie Mr. M. J. Duparc werd het gymnasium tenslotte met positief resultaat doorlopen.

Het is wellicht interessant erop te wijzen, dat Brouwer — ondanks het feit, dat hij in Den Haag is geboren en opgegroeid — geen stadskind was. Zijn ouderlijk huis lag dicht bij de Scheveningse Bosjes en bij de duinen langs de Waalsdorperweg en zijn belangstelling voor de natuur was zo intens, dat alle vrije tijd — alleen of met schoolvriendjes — werd doorgebracht in de duinen (Meyendel), aan zee of op de buitenplaatsen rondom de residentie. Bij al deze zwerftochten werd hij steeds weer gegrepen door de schoonheid der natuur. Zo intens en zo veelzijdig was zijn belangstelling voor de natuur, dat hij, zoals boven reeds werd vermeld, nóch in zijn schooljaren op het Nederlands Lyceum, nóch daarna tijdens zijn studie biologie aan de Groningse Universiteit zich kon en wilde opsluiten en braaf en ijverig de wetenschap wilde bestuderen, die hem werd voortgezet. Het natuurgebeuren om hem heen had te veel zijn aandacht, dan dat hij in de officieel voorgeschreven tijd zijn school- en universiteits-studie kon volbrengen. Het is dan ook én voor hem, én voor de Nederlandse natuurbescherming een gelukkige omstandigheid geweest, dat hij zich financieel een gerekte studie-periode kon permitteren, want juist hierdoor is Brouwer uitgegroeid tot wat hij is geworden: een kenner bij uitstek van ons land en de inheemse planten en dierenwereld en vóór alles een natuurbeschermers.

Om het bovenstaande en ook verdere mededelingen over zijn aktiviteiten in de juiste tijd te kunnen plaatsen, mogen enige tijdstippen uit zijn leven worden vermeld:

Hij werd geboren 27 oktober 1898 te 's Gravenhage, behaalde het eindexamen lyceum in 1918, was in militaire dienst in 1919 en 1920, studeerde te Groningen van 1920 tot 1934 (echter met twee onderbrekingen: 1924 botanische excursie naar de Tunesische Sahara, 1930/'31 deelname aan expeditie naar Abessynië en Kenya) en promoveerde in 1954 te Leiden.

De wetenschappelijke en publicistische activiteiten van Brouwer kunnen niet beter worden gekarakteriseerd dan door de lange lijst van zijn geschriften, waarvan de meeste aan het slot van dit overzicht in chronologische volgorde zijn vermeld. De eerste publikaties van zijn hand dateren reeds uit zijn laatste schooljaren en het valt ook op hoe actief Brouwer reeds in zijn studententijd was: niet minder dan dertig geschriften dateren uit die periode, sommige ervan van grote en blijvende waarde. In die tijd heeft Brouwer veel contact gehad met andere markante figuren uit de kringen der Nederlandse biologen en natuurbeschermers, zoals Jan Verwey, Jan Drijver, Willem Beyerinck, Wouter van Dieren en enkele meer, die zeker invloed op hem hebben gehad. Later treft men in de reeks publikaties als medewerkers herhaaldelijk F. Haverschmidt, W. H. van Dobben en G. C. A. Junge aan. Ook heeft hij veel contact gehad met P. G. van Tienhoven en G. J. van Oordt. Wie van zijn intieme vrienden in de publikaties echter niet naar voren komt, niettegenstaande hij vele jaren met hem heeft samengewerkt, is de helaas te vroeg overleden Hein Buisman. Door diens geheel andere levenswijze, beroep en benadering van de natuur was dat ook niet mogelijk, maar daarom was zijn invloed op Brouwer en de natuurbescherming in Nederland niet minder groot. Dank zij de impulsiviteit en het zakelijk inzicht van Buisman werden door hen herhaaldelijk belangrijke initiatieven genomen en verscheidene terreinen, vooral in Friesland, zijn daardoor veilig gesteld. Brouwer heeft hem uitvoerig herdacht in een „Memoriam” (cf. *Ardea* 52, 1/2, pp. 1—8).

Overziet men de lijst van Brouwers publikaties, dan kan men daarin enkele categorieën onderscheiden, die typerend geacht kunnen worden voor zijn belangstelling. Vele geschriften — vooral in zijn jeugd — waren in hoofdzaak documentatief; zij omvatten waarnemingen en kwantitatieve gegevens over vogeltrek, broedvogel-populaties en dergelijke. Daarnaast behandelt Brouwer vaak bedreigde diersoorten, waarbij hij zowel hun levenswijze beschrijft als ook waarschuwt voor vermindering van hun aantal en voor hun eventuele uitroeiing. Speciaal de otter, het edelhert, de zeehond en van de vogels de lepelaar, de reigers, de aalscholver, de roek en de sterns hadden zijn belangstelling. Het is verheugend erop te kunnen wijzen, hoezeer dit alarm-slaan soms effectief is geweest en tot een doeltreffende bescherming heeft geleid. Zo luidt de titel van zijn eerste artikel over de otter, verschenen in „De Levende Natuur” in 1940: „De uitroeiing van den vischotter in Nederland aanstaande”. Maar juist door deze publikatie verkreeg de otter een zodanige bescherming, dat hij ook nu nog tot onze zoogdierfauna behoort. Overeenkomstige verbe-

teringen van de bescherming werden, mede door pleidooien van Brouwer, ook voor de zeehond bereikt.

Een andere categorie van zijn geschriften behandelt bepaalde terreinen, die uit natuurwetenschappelijk of landschappelijk oogpunt belangrijk zijn, zodat naar een ongerept behoud moest worden gestreefd. Hoewel Brouwer een open oog heeft voor geheel Nederland, kan men in deze publikaties toch duidelijk zijn speciale liefde voor de Waddeneilanden, Friesland, Groningen, Drenthe en NW-Overijssel ontwaren. Het is ook hierbij weer, dat veel van wat door het bestemmen van zulke terreinen tot reservaten werd bereikt, te danken is aan de activiteiten van Brouwer zowel door zijn publikaties als ook door zijn werk in diverse commissies en beschermings-organisaties. Dat de natuurbescherming in het Noorden van ons land hem reeds lang ter harte ging en dat hij intens contact had met de regionale organisaties daar, komt bijzonder sprekend tot uiting in het feit, dat hij reeds bij de oprichting betrokken was bij "It Fryske Gea". Eens kwalificeerde de voorzitter dezer vereniging — Wiegersma — hem zelfs als „Geen Fries van geboorte, maar een Fries van verdienste". Ook is het tekenend, dat Brouwer reeds in de jaren 1928—1932 door persoonlijke aankopen, (soms in combinatie met anderen) bijzonder mooie en waardevolle terreinen in Friesland, Drenthe en NW-Overijssel veilig heeft gesteld.

Ten slotte kunnen nog worden genoemd de talrijke publikaties van zijn hand, die overzichten geven van toestanden en activiteiten op het gebied van de natuurbescherming in Nederland en andere landen, waarbij Brouwer meermalen ook de historische ontwikkeling van zulke situaties in zijn overzicht betrok. Bijzonder duidelijk kwam zijn belangstelling voor het verleden tot uiting in zijn proefschrift, getiteld „Historische gegevens over onze vroegere ornithologen en over de avifauna van Nederland". (1954). Van belang is verder zijn bijdrage "De verarming van de fauna", verschenen in het Gedenkboek van "Natuurmonumenten" (1956) en de inleiding over "Keuze en beheer van natuurmonumenten uit zoölogisch oogpunt", welke Brouwer in december 1945 hield en die in 1953 door de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging in een bundel werd uitgegeven.

Verheugend is, dat Brouwers verdiensten in de loop van zijn leven werden gewaardeerd. Daarvan getuigen alleen al de functies, die hij in diverse organisaties en commissies heeft bekleed en nog bekleedt. Het ligt immers voor de hand, dat iemand, die ons land zo goed kent en zo veel betekent voor de natuurbescherming, tot alle op dit gebied werkzame organisaties wordt geroepen. Het zou een droge opsomming worden indien al deze activiteiten hier zouden worden vermeld; slechts de voornaamste zijn hieronder aangegeven:

Nederlandse Ornithologische Vereniging (later opgegaan in de Nederlandse Ornithologische Unie) — bestuurslid 1929-1956 en vele jaren lid en secretaris van de redactie van „Ardea".

Op de vergadering van 21 december 1968 werd hij, tegelijk met Dr. W. H. Bierman, benoemd tot erelid van de Nederlandse Ornithologische Unie.

Stichting Vogeltrekstation — lid van het algemeen bestuur vanaf de oprichting in 1931 tot 1968.

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels — lid van het algemeen bestuur 1935-1948, lid van het dagelijks bestuur 1948 tot heden en voorzitter 1948-1959.

Vereniging tot Behoud van het Veluwe Hert — bestuurslid 1947—1969.

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland — lid van het algemeen bestuur 1938-1946 en van het dagelijks bestuur 1946 tot heden.

International Council for Bird Preservation (I.C.B.P.) — lid van de Nederlandse Sectie 1939 tot heden en voorzitter 1948-1968.

Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming — bestuurslid 1943 tot heden.

Nederlandse Commissie voor Internationale Natuurbescherming — lid 1925 tot heden.

Stichting tot Internationale Natuurbescherming (van Tienhoven-Stichting) — lid van het dagelijks bestuur 1949 tot heden en sedert 1967 voorzitter.

Internationaal Ornithologisch Comité — vertegenwoordiger voor Nederland 1958 tot heden.

en bestuurslid van enkele Provinciale Landschappen.

Haast nog sprekender komt de betekenis van Brouwer als natuurbeschermers tot uiting in de waardering, die hij ondervindt van de zijde der beleidsinstanties, die hem tot meerdere ambtelijke functies riepen, o.a. tot:

De Natuurwetenschappelijke Commissie (voorheen Commissie van Advies inzake de Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer) — lid 1937-1969.

De Jachtraad — lid 1955 tot heden;

en de Nationale Commissie voor Onderzoek naar het Vraagstuk der Verontreiniging van de Zee door Olie — lid van de oprichting tot heden.

Bovendien was hij van 1947 t/m 1963 Wetenschappelijk Medewerker voor Natuurbescherming bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden.

Uit enkele der opgesomde functies komt duidelijk Brouwers belangstelling voor internationale natuurbescherming tot uiting, op welk gebied hij in de laatste jaren contacten heeft met Dr. J. H. Westermann. Hij is ook een kenner van de organisatie en de gesteldheid op het gebied van de natuurbescherming in de meeste landen, hetgeen o.a. blijkt uit het reeds in 1931 verschenen boek, getiteld: "De Organisatie van de Natuurbescherming in de Verschuillende Landen". Van dit werk verscheen in 1938 een Engelse vertaling als een speciale publikatie van het American Committee for International Wild Life Protection. Zijn, ook in latere jaren bijgehouden, kennis van de natuurbeschermings-situatie in vele landen der wereld berust niet alleen op literatuurstudie, maar ook op contacten met natuurbeschermers tijdens internationale congressen en op eigen waarnemingen tijdens reizen en excursies, die (vaak in aansluiting op de conferenties) werden ondernomen. Brouwer heeft immers deelgenomen aan nagenoeg alle conferenties en bijeenkomsten van de "International Council" for Bird Preservation, de "International Union for Conservation of Nature

and Natural Resources" en het "International Wildfowl Research Bureau" en steeds kwam zijn bijna encyclopedische kennis op het gebied der natuurbescherming deze besprekingen ten goede. Zijn speciale belangstelling op het gebied der internationale natuurbescherming geldt allereerst de belangrijke broed- en pleisterplaatsen van trekvogels: Kisbalaton, Neusiedler See, Camargue en Coto Doñana, en daarnaast de zoogdierfauna van Afrika, welk werelddeel hij vier keer heeft bezocht.

Allen, die Gerrit Brouwer persoonlijk kennen, zijn reeds lang overtuigd van zijn betekenis voor de natuurbescherming. Om echter zijn richting van denken en ageren juist te doen uitkomen moet hierop nog even worden ingegaan. Brouwer is immers een intensief levend mens en een individualist met, zulke mensen eigen, speciale opvattingen. Hij behoort tot de generatie, die volgt op die van de pioniers, die de belangstelling en liefde voor de natuur onder de mensen predikten en zo veel mogelijk mensen uit de huizen en uit de steden de natuur in wilden sturen, daar zij het ontstellende gebrek aan belangstelling voor de natuur zagen. Voor Brouwer was hetgeen daardoor was bereikt soms van voordeel, maar hij heeft zich niet ingezet voor het voortzetten van deze actie. Popularisatie en educatie liggen hem nu eenmaal niet. Integendeel ondervindt hij in stijgende mate de nu snel groeiende recreatie in de natuur als 'n bedreiging van de natuur en ziet hij het als een rampzalig feit, dat zelfs terreinen, die officieel de status van natuurreservaat verkregen, door openstelling voor het publiek vaak waardeloos worden, in plaats van dat zij volgens een deskundig beheersplan in stand worden gehouden. Terecht meent hij, dat voor de recreatie afzonderlijke terreinen dienen te worden bestemd. In het algemeen heeft Brouwer de overbevolking en de gestegen welvaart reeds lang als oorzaak van de bedreiging der natuur onderkend, en heeft hij ingezien, dat als achtergrond voor een effectieve natuurbescherming een gedegen kennis van de oecologie vereist is, hetgeen in ons onderwijs juist schromelijk is verwaarloosd. Het is vermoedelijk de stormachtige en succesvolle ontwikkeling van de fysiologisch-biochemisch gerichte tak van de biologie, die de betekenis der oecologie in het onderwijs en in al ons denken heeft gedeprimeerd. Gelukkig voltrekt zich de laatste tijd een verandering, mede door de steeds duidelijker wordende uitingen van milieu-aantasting. Hierdoor is men de laatste tijd de noodzaak van ingrijpende maatregelen gaan beseffen en daarmee is tevens de wens gegroeid onze kennis der levensgemeenschappen te verdiepen, hetgeen in feite betekent: aan de oecologie meer aandacht te besteden. Het moet alle biologisch geschoolde natuurbeschermers, en onder hen zeer zeker Brouwer, verheugen, dat deze tak der biologie nu steeds meer bepalend wordt bij de keuze en het beheer van natuurreservaten. Er schijnt een tijd aangebroken te zijn met een juistere benadering van de natuurbescherming en in dit besef hopen alle vrienden van Gerrit Brouwer, dat het hem, niet-tegenstaande zijn gevorderde leeftijd, gegeven zal zijn nog lange tijd zijn nuttig werk voor het natuurbehoud te blijven verrichten.

G. W. Harmsen

(Door een samenloop van omstandigheden is dit artikel later verschenen dan de bedoeling was.)

Lijst van publicaties van Dr. G. A. Brouwer.

- 1918: Broedvogels in de Wassenaarsche Duinen. Jaarboekje Ned. Ver. Besch. Vogels, 1917 & 1918, pp. 39-47, 1 fotoplaat (van J. C. Koopman).
- 1919: (met Jan Verwey). Waarnemingen van het „Trekstation Noordwijk aan Zee”. Ardea 8, 1, pp. 1-96, 1 kaart.
- (1919): (met J. G. Koopman en R. IJzerman). Lijst van Vogels, waargenomen in het Korenburgerveen en omgeving, 4-9 Juni 1919. Jaarverslagen Ver. Behoud v. Natuurmonumenten i. Nederland, 1918-1922, pp. 82-90.
- 1920: (met Jan Verwey). Waarnemingen over 1919, namens de „Club van Trekwaarnemers”. Ardea 9, 2, pp. 21-34, 1 foto-plaat.
- 1919/1920: (met Jan Verwey). Vogeltrek langs de Hollandsche kust. Lev. Natuur 24, 7-11, pp. 215-220, 245-248, 283-285, 310-313 en 347-348, 1 kaart.
- 1922: (met Jan Verwey). Vogeltrek op Rottum, 19 Juli-1 Sept. 1921. Ardea 11, 1, pp. 47-79.
- 1922: (met Jan Verwey). Waarnemingen van 1 Januari 1920 t/m 30 Juni 1922. Ardea 11, 2/3, pp. 129-150.
- 1924: Natuurbescherming. Lev. Natuur 29, 5, pp. 129-132.
- (1923): Herfst- en Wintervogels van de Groninger kwelders. Gedenkboek 25-jarig bestaan (1898-1923) Ned. Ver. Besch. Vogels, pp. 164-172, illustr.
- 1926: De bedreigde broedplaatsen van den Aalschover (*Phalacrocorax carbo sub-cormoranus* (Brehm)) in Nederland. Gegevens over de sterkte van eenige kolonies in 1925. Ardea 15, 1/2 pp. 20-28.
- 1926: (met Jan Verwey). Waarnemingen van 1 Juli 1922 t/m 31 December '25, namens de „Club van Trekwaarnemers”. Ardea 15, 1/2, pp. 31-72. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 32-45; II. Trekvogels (Verwey) pp. 46-72.
- 1926: De sterkte der Nederlandsche Blauwe Reigerkolonies in 1925, *Ardea cinerea* L. Ardea 15, 3, pp. 113-149, 2 foto's, 1 uitsl.kaart.
- 1927: *Falco peregrinus* Tunst. en *Larus fuscus affinis* Reinh. broedvogel in Nederland. Ardea 16, 1, pp. 4-10.
- 1927: De bedreigde broedplaatsen van den Aalschover (*Phalacrocorax carbo sub-cormoranus* (Brehm)) in Nederland, II. Ardea 16, 1, pp. 23-31, kaartje, 2 foto's.
- 1927: Aanvulling Nederlandsche Blauwe Reigerkolonies 1925-1927. Ardea 16, 2/3, pp. 61-65.
- 1928: (met Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1926 en 1927, namens de „Club van Trekwaarnemers”. Ardea 17, 1/2, pp. 5-46. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 5-30; II. Trekvogels (Haverschmidt) pp. 30-46.
- 1928: De levensomstandigheden van den Zeehond (*Phoca vitulina* L.) in Nederland. Lev. Natuur 33, pp. 115-119, 149-153, 185-191 en 213-218.
- 1929: (met Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1928, namens de „Club van Trekwaarnemers”. Ardea 18, 1/2, pp. 8-37. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 8-24; II. Trekvogels (Haverschmidt), pp. 24-37.
- 1929: (met Fr. Haverschmidt). De strenge winter 1928/1929. Ardea 18, 1/2, pp. 61-69 (met 2 foto-ill.).
- 1927: Gegevens over de gewervelde dieren van de Harensche Wildernis en omgeving. Jaarverslagen Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 1923-1928, pp. 142-152.
- 1929: Juli-waarnemingen in Zweedsch-Lapland. Ardea 18, 3, pp. 119-131, (met 4 foto-ill. en 1 schetskaart).
- 1929: (met Jan Verwey en F. A. L. C. baron Schimmelpenninck van der Oije). Overzicht van de vogels aangevlogen tegen den vuurtoren „Het Westhoofd” op Goeree gedurende de jaren 1924 t/m 1928. Ardea 18, 3, pp. 140-161, (met 2 tekst-figuren).

- 1930: (met Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1929, namens de „Club van Trekwaarnemers”. *Ardea* 19, 1/2, pp. 20-37. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 20-30 (met 2 foto-ill.); II. Trekvogels (Haverschmidt), pp. 30-37 (met 4 foto-ill.).
- 1930: Een tweede geval van broeden van *Falco peregrinus* Tunst. in Nederland. *Ardea* 19, 1/2, pp. 66-67 (met 2 foto-ill.).
- 1931: De organisatie van de Natuurbescherming in de verschillende landen. (BOEK). 201 pp., 50 foto-illustr., 2 tekeningen en 7 krtn. Uitgave: De Spieghele, Amsterdam.
- 1931: (met Mr. B. Ph. baron van Harinxma thoe Slooten). Verslag over een expeditie in Abessinië (1930/1931). Mededeelingen Ned. Cie voor Internationale Natuurbescherming, nr. 9, pp. 32-36.
- 1933: (met Fr. Haverschmidt). Waarnemingen in 1932. *Ardea* 22, 1/2, pp. 1-20.
- 1934: De avifauna van het Prinsenhof en omgeving (Friesland). *Ardea* 23, 1/2, pp. 1-50, 3 foto-ill., 2 krtn.
- 1934: (met Fr. Haverschmidt). Waarnemingen over broedvogels in 1933. *Ardea* 23, 1/2, pp. 57-66.
- 1934: Een exemplaar van *Emberiza icterica* Eversmann in Nederland gevangen. *Ardea* 23, 3/4 pp. 147-152.
- 1935: „Voorkomen en levenswijze” in Van Oort's „Ornithologia Neerlandica”, Dl. 5, vanaf nr. 303 de Zwarte Mees (pp. 70-304).
- 1935: De Natuurmonumenten in de Provincie Groningen en het aangrenzend gedeelte van Drenthe. *Natura* 34, 5 (440), pp. 152-157.
- 1935: Enkele bouwstoffen voor de natuurhistorische geschiedschrijving van het Princehof. *Lev. Natuur* 40 (Dr. Jac. P. Thijsse-nummer), 7/8, pp. 33-41, 2 krtn, 1 foto.
- 1935: (met Fr. Haverschmidt). Waarnemingen van broedvogels in 1934. *Ardea* 24, 1/2, pp. 50-58.
- 1935: Invasie van Kruisbekken (*Loxia curvirostra* L.) en Groote Bonte Spechten (*Dryobates major* subsp.) in 1935, *Ardea* 24, 3/4, pp. 250-254.
- 1936: De invasie van den Steltkluut (*Himantopus himantopus* (L.)) in 1935. *Ardea* 25, 1/2, pp. 64-74, 2 foto's.
- 1936: (met W. H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1935. *Ardea* 25, 1/2, pp. 75-100. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 75-91, 2 foto's; II. Trekvogels (Van Dobben), pp. 91-100.
- 1937: (met W. H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1936. *Ardea* 26, 1/2, pp. 52-76. I Broedvogels (Brouwer), pp. 52-68; II. Trekvogels (van Dobben), pp. 68-76.
- 1936: Nationale en internationale natuurbescherming in eenige naburige landen. *Natura* 35, 9, pp. 241-251 (Natuurbeschermingsnummer).
- 1937: De zeehonden in de Zeeuwsche wateren. *Natura* 36, 11 pp. 263-267.
- 1938: The organisation of nature protection in the various countries. Special publication American Committee Int. Wild Life Protection, nr. 9. 112 pp. (Vertaling van de onder 1931 genoemde publicatie).
- 1937: De sterkte der roekenkolonies in 1936 (*Corvus frugilegus* L.). *Ardea* 26, 3/4, pp. 202-207, 2 krtn. (gesigneerd: Redactie van *Ardea*).
- 1938: (met W. H. Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1937. *Ardea* 27, 1/2, pp. 93-118. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 93-103; II. Trekvogels (Van Dobben), pp. 103-118.
- 1938: Kleine invasie van Witgewangde Sterns (*Chlidonias hybrida* (Pallas)), die in 1938 op 2 plaatsen in Nederland broedden. *Ardea* 27, 1/2, pp. 156-163, 4 foto's (Zusammenfassung).
- 1939: (met L. Tinbergen). De verspreiding der Kleine Zwanen, *Cygnus b. bewickii* Yarr., in de Zuiderzee, vóór en na de verzoeting. *Limosa* 12, 1, pp. 1-18, illustr., meest kaartjes (Summary). 14e Public. Club van Zuiderzeewaarnemers.

- 1939: De Natuurbescherming in N.W. Overijsel. *Natura* 38, 4, pp. 85-95, illustr., krt.
- 1939: (met W. H. Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1938. *Ardea* 28, 2/4, pp. 89-110. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 89-100; II. Trekvogels (Van Dobben), pp. 100-110.
- 1940: 17. Literatuur over Natuurbescherming. *Natura* 39, 3, pp. 17-19.
- 1940: De uitroeiing van den Vischotter (*Lutra lutra* (L.)) in Nederland aanstaande. *Lev. Natuur* 45, 1-7, pp. 18-25, 50-57, 84-91 en 115-123, 13 illustr., 4 tabellen.
- 1940: (met W. H. van Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1939. *Ardea* 29, 4, pp. 192-227. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 192-209; II. Trekvogels (Van Dobben), pp. 209-227.
- 1941: (met W. H. Dobben). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1940. *Ardea* 30, 4 pp. 223-256. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 223-236; II. Trekvogels (Van Dobben), pp. 236-256.
- 1941: De natuurbescherming in het grensgebied van Friesland, Drente en Overijsel. *Natura* 40, 11, pp.
- 1941: Beulaker- en Belterwijde met hun oeverlanden, een „potentieel” natuurreservaat. In „Op de bres voor Overijsel's natuurschoon”, uitgave van „Het Oversticht”, pp. 47-58, 6 foto's, 2 krtn.
- 1942: De Vischotter in den winter van 1940/1941. *Lev. Natuur* 46, 9-10, pp. 170-174 en 183-187, 2 foto's en 3 tekstfig.
- 1941 Hoofdstuk VIII. De vogels. In „Griend”, het vogeleiland in de Waddenzee, (1950): pp. 243-288, 3 foto's, 2 krtn. Den Haag, Martinus Nijhoff.
- 1942: (met G. C. A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1941. *Ardea* 31, 1/2, pp. 77-145. I. Inleiding & Broedvogels (Brouwer), pp. 77-111; II. Trekvogels (Junge), pp. 111-145, 2 foto's.
- 1942: (met Fr. Haverschmidt). Een kleine broedkolonie van *Larus minutus* Pall. in Nederland in 1942. *Ardea* 31, 3/4, pp. 157-174, 4 foto's, 1 illustr. 1 krt.
- 1943: De waarde van Nozeman en Sepp's Nederlandsche Vogelen (1770-1829) voor de faunistiek. *Ardea* 32, 1/2, pp. 74-107, 1 portret, 2 afb.
- 1943: (met G. C. A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1942. *Ardea* 32, 3/4, pp. 179-250. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 181-228; II. Trekvogels (Junge), pp. 228-250.
- 1944: Een broedgeval van het Kleine Waterhoen, *Porzana parva* (Scop.) in Nederland? *Ardea* 33, 1/2, pp. 22-39.
- 1945: (met G. C. A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1943. *Ardea* 32, 3/4, pp. 179-250. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 181-228; II. Trekvogels (Junge), pp. 202-222.
- 1946: De ornithologische publicaties van A. A. van Bemmelen (1830-1897). *Ardea* 34, 4, pp. 299-314, 1 portret.
- 1946: (met G. C. A. Junge). Waarnemingen van broedvogels en trekvogels in 1944 en 1945. *Ardea* 34, 4, pp. 315-393. I. Broedvogels (Brouwer), pp. 317-380, 1 krt.; II. Trekvogels (Junge), pp. 381-393.
- 1947: Een Alpengierzwaluw (*Apus melba* (L.)) in de vorige eeuw in Nederland aangetroffen. *Ardea* 35, 3/4, pp. 236-240.
- 1948: De gevolgen van de oorlog voor de Nederlandse fauna. *Natuur & Landschap* 2, 1, pp. 2-13, illustr. (Voordracht gehouden te Utrecht op 26/1 1946).
- 1948: Naschrift op Dr. R. Verheyen's "Vogelbescherming in België". *Ardea* 36, 3, pp. 110-113.
- 1948: Prof. Mr. Dr. Th. van Swinderen (1784-1851) en zijn werkzaamheid in het belang van de ornithologie. Met enige beschouwingen over de Groninger avifauna van ruim 100 jaar geleden. *Ardea* 36, 3, pp. 121-142, 1 portret.
- 1948: Hoofdstukken over de Vogels, Zoogdieren, Amphibiën en Reptielen; Kalender van de bloei. Overzicht gewervelde dieren. "Het Princehof" door Evert

- Zandstra c.s.: pp. 41-88, 123-129, 130-141 en 214-246. Uitg. Het Hollandsche Uitgevershuis, Amsterdam.
- 1949: Enige historische bijzonderheden over het Edelhert in Nederland en een beschouwing over de Veluwe herten als natuurbeschermingsobject. Uit "In het Voetspoor van Thijssse", pp. 214-248, 12 illustr. Uitg. H. Veenman & Zonen, Wageningen.
- 1949: (met Mej. N. Croin Michielsen). Resultaten van het ringonderzoek betreffende de vogeltrek, ingesteld door het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, XXXIV (1947). *Limosa* 22, 3, pp. 295-317.
- 1950: The threatened fauna of the Netherlands. Proceed. Int. Technical on the Protection of Nature, Lake Success, 22-29/VIII 1949, pp. 478-479 (Summary).
- 1950: Reigerkolonies in Nederland. *Het Kompas* 23, juli, pp. 11-13, illustr. (Tijdschr. Nationale Levensverzekering-Bank N.V.).
- 1950: Broedvogels 1946. *Ardea* 38 3/4, pp. 193-224.
- 1951: Rapport inzake de natuurwetenschappelijke betekenis van het Staatsnatuurmonument De Boschplaat op Terschelling. Bijlage IV. Avifauna. pp. 22-39. (stencil) Uitgave Contact-Cie voor Natuur & Landschapsbescherming.
- 1952: Report of Documentation on the Protection of Birds in the Netherlands. VI. Bulletin Int. Committee for Bird Preservation, pp. 176-181. (met résumés in frans, Duits en spaans).
- 1953: Keuze en beheer van natuurmonumenten uit zoölogisch oogpunt. Verslag v. d. natuurbeschermings conferentie „Keuze en Beheer van Natuurmonumenten” 15-16 dec. 1945, pp. 51-58; discussie pp. 59-62. Uitgave Kon. Ned. Nat. hist. Ver. (G. W. Breughel, Amsterdam).
- 1953: Beiträge zur Frage der Ölpest auf See. *Die Vogelwarte* 16, 4, pp. 167-170.
- 1954: Historische gegevens over onze vroegere ornithologen en over de avifauna van Nederland. *Ardea* 41, pp. 1—225, 35 foto-platen, 12 tekst-illustr. Jubileumnummer 50-jarig bestaan Ned. Ornith. Ver. (Proefschrift).
- 1956: De verarming van de fauna. Gedenkboek „Vijftig jaar Natuurbescherming in Nederland”, pp. 113-150, 37 illustr.
- 1958: Recent progress in the preservation of birds in the Netherlands. VII. Bulletin Int. Committee for Bird Preservation, pp. 216-222 (met résumés in frans, Duits en spaans), 2 platen (XIV en XV).
- 1959: De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels 1899-1959. *Het Vogeljaar* 7, 2/3, pp. 114-119.
- 1959: Vanishing and threatened species in the Netherlands. Meded. Ned. Commissie Int. Natuurbescherming nr. 18, pp. 32-37, 2 foto's.
- 1960: De herten op de Zuidoost-Veluwe. *Natuur & Landschap* 14, 1, pp. 18-24, illustr. (Ingezonden en Naschrift van de redactie).
- 1962: Snippenbescherming. I. *Ned. Jager* 67, 25, pp. 689-690. gevolgd door Snippenbescherming. II, pp. 690-692 (door „Cartouche” — redacteur A. F. van der Wal).
- 1963: Recent progress in bird preservation in the Netherlands. IX Bulletin Int. Council for Bird Preservation, pp. 150-153 (met résumés in frans en Duits).
- 1964: Jacht en natuurbescherming. *Ned. Jager* 6., Jubileumnummer, pp. 26-29.
- 1964: Some data on the status of the Spoonbill, *Platalea leucorodia* L., in Europe, especially in the Netherlands. Zoöl. Mededelingen, dl. XXXIX, pp. 481-521, plates XXVI-XXVII. (Feestbundel H. Boschma).
- 1964: Dierenbescherming en vogelbescherming. Orgaan v. d. Ned. Ver. tot Bescherming van Dieren. Jubileumnummer 1864-1964, pp. 45-46.
- 1965: Voeding van Roerdompen (*Botaurus stellaris*) in de strenge winter van 1962/1963. *Lev. Natuur* 68, 6/7, („Jac. P. Thijssenummer”), pp. 127-133, 3 illustr.
- 1966: De I.U.C.N.-conferentie te Luzern. *Natuur & Landschap* 20, 2, pp. 252-259, illustr.

- 1967/ Over natuurbehoud in Drente, kroniek van een halve eeuw. Meded. Bot.
 1968: Tuinen & Belmonte Arb. XI (1967), „Wijsternummer”, 1968, pp. 32-119, 10 foto's, 3 krtn. Ook verschenen in „Miscellaneous Papers 2, 1968, pp. 32-119, 10 foto's, 3 krtn. (Aanvullingen en verbeteringen op pp. 33, 36, 42, 84, 96 en 107).

2 juni 1969.

Biografische aantekeningen van Dr. G. A. BROUWER

- 1936: Necrologie Frans Ernst Blaauw. Ardea 25, pp. 177-178.
 1936: Necrologie Archibald Thorburn. Ardea 25, p. 179.
 1936: Necrologie Max Bartels. Ardea 25, p. 227.
 1949: Necrologie Ir. G. Rooseboom. Ardea 37, pp. 130-131.
 1956: Bij het afscheid van Drijver. Jaarb. Ned. Ver. Besch. Vogels 1955-1956, pp. 81-86, met portret.
 1960: Leben und Wirken von Pieter Gerbrand van Tienhoven, 19 November 1875-5 Mai 1953. Natuurschutzparke, Heft 18, pp. 41-45, met portret.
 1961: In memoriam Dr. Willem Beijerinck. Nieuwe Drentse Volksalmanak, 79, pp. 7—11, met portret.
 1962: In memoriam Dr. G. C. A. Junge. Ardea 50, pp. 131-144, met portret.
 1963: In memoriam prof. dr. G. J. van Oordt, 19 maart 1892 — 22 april 1963. Natuur en Landschap, 17, pp. 28-30, met portret.
 1964: In memoriam H. H. Buisman. Ardea 52, pp. 1-8, met portret.